

Моторний Олександр Андрійович

кандидат філологічних наук, доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

**ПОЕТИЧНИЙ СВІТ ІГОРА МАЛІЄВСЬКОГО У КОНТЕКСТІ
СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЧЕСЬКОЇ ПОЕЗІЇ**

У пропонованій статті розглядається поетичний світ сучасного чеського письменника Ігоря Малієвського. Ігор Малієвський народився у 1970 році, за освітою фізик-теоретик, також декілька років провчився на філософському факультеті Карлового університету в Празі. Станом на сьогодні активно займається літературною творчістю та фотографією. Його фотовиставки регулярно проходять у Чехії, у інших європейських країнах та у США і у країнах Азії. Декілька разів також проходили в Україні. Ігор Малієвський є автором декількох збірок поезій та малої прози, що видавалися протягом 2003-2016 років. Літературою займається починаючи від 1995 року. Є активним учасником літературних вечорів, деякі з яких також проходили в Україні. У дослідженні звертається увага на такі елементи поетичного світу Ігора Малієвського, як містичне сприйняття категорії часу, апокаліптичні мотиви, мотиви, пов'язані з таємничим і незвіданим.

Ключові слова: *Ігор Малієвський, сучасна чеська поезія, метафізика*

Oleksandr Motornyy

PhD, assistant professor

Lviv Ivan Franko National University, Lviv

POETIC WORLD OF IGOR MALIEVSKY IN THE CONTEXT OF MODERN TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF CZECH POETRY

The article deals with the metaphysical image in poetical legacy of modern Czech author Igor Malijevsky, Igor Malievsky was born in 1970, a he is a theoretical physicist, and also studied for several years at the Faculty of Philosophy of the Charles University in Prague. As of today, he is actively engaged in literary creation and photography. His photo exhibitions are regularly held in the Czech Republic, other European countries, and in the USA and Asia. Several times, they also took place in Ukraine. Igor Malievsky is the author of several collections of poetry and small prose that were issued during 2003-2016. He has been engaged in literature since 1995. He is an active participant in literary evenings, some of which also took place in Ukraine. He started to write in early 90-s and is one of the most famous Czech poets of today, the author of four poetry collections, filled with great number of metaphysic elements. Metaphysics as an element was popular in poetic works of Czech writers of the second part of 20th century (the most prominent among them are Antonin Sova, Otakar Březina, Karel Toman, Stanislav Kostka-Neuman, later on we have poetic legacy of Vladimír Holan, some works of Jiří Orten, František Halas and others). Metaphysical image of night, darkness, light, nature, God, infernal beings, opposition of good and evil, human's place in this world – all this was one of the main topics in Czech poetry of the last century and continues to prevail in some poetic works till now. What is specific about Igor Malijevský's poetry is that it represents cyclical time, not a linear one, when light and darkness,

good and evil constantly exchange each other. The second specific aspect of Igor Malijevský's poetry is the specific apocalypse's image that is a bit different from the traditional one and connected to poet's personal life experience and to some events that happened in Czech Republic during last ten years. Igor Malijevský's poetical world is changable, it is hidden somewhere in shadows of our world and can be noticed only by the most attentive. Only those who are as sensitive and open as the author himself are able to understand their inner nature.

Key words: *Igor Maliyevsky, metaphysics, modern Czech literature, metaphysical poetry.*

Хоча сучасна чеська поезія ще не достатньо перекладалася і поширювалася в Україні, творчість сучасного чеського письменника Ігоря Малієвського, автора поетичних збірок «Vědomka» та «Druhý den po konci světa» частково відома українському читачеві, оскільки автор декілька разів бував в Україні, зокрема у Львові встиг налагодити контакти з викладачами кафедри слов'янської філології Львівського національного університету ім. Івана Франка та зі студентами-богемістами. В Чехії на письменника вже звертали увагу літературні критики, відгукнувшись на його поетичну творчість у деяких мистецтвознавчих періодичних виданнях. В Україні станом на наш час творчість І. Малієвського науковцями не досліджувалася. Сьогодні читачі, яким не попадали до рук друковані збірки І. Малієвського, можуть ознайомитися зі зразками його творчості на власному сайті автора [18] та на інтернет-порталі чеської літератури [19]. Там само можна ознайомитися з іншим великим захопленням Ігоря Малієвського, художньою фотографією. Свої фотовиставки він також проводив як в Чехії, так і в Україні та ще у низці країн світу.

Поезію І. Малієвського з погляду жанрової специфіки та ідейного змісту класифікувати досить важко, оскільки у ній можемо бачити елементи різних поетичних жанрів: філософської, медитативної, метафізичної, міської, любовної, лірики. Саме метафізичним елементам лірики І. Малієвського присвячено наше дослідження. Термін «метафізичні елементи» обрано не випадково, оскільки дійсно назвати поезію І. Малієвського повністю метафізичною не можна і є сенс говорити власне про елементи, які так чи інакше проявляють себе в окремих поезіях і у підході письменника до komponування поетичних збірок.

У пропонованій статті ми сконцентруємо увагу на медитативній та метафізичній складовій поетичної творчості І. Малієвського, оскільки вона є серед названих вище домінуючою і решта всіляко доповнюють її. Одразу зазначимо, що поняття «метафізична лірика» розуміється по-різному. Традиційно вважається, що метафізична лірика – явище, характерне для британської та іспанської літератури епохи бароко і представлена творчістю Джона Донна, Семюеля Джонсона, Джорджа Герберта, Л. де Гонгора та ін [1, 3, 4 5, 7, 8, 11]. Хоча об'єднання поетів-метафізиків в одну школу до сьогодні ставиться під питання [6, с. 6], усе ж певні риси є спільними у їхній творчості, а саме: метафоричність, своєрідне сприйняття світу і усвідомлення його дисгармонії, символізм, розчарування у раціональному поясненні природи та її законів, помітною і важливою є споглядальна позиція автора і ліричного героя. Певні традиції метафізичної поезії перейшли в британській літературі вже в наступні епохи, у XVIII і навіть частково у XX ст.

У чеській літературі поети-метафізики чи поети, які писали медитативну лірику ніколи не виділялися в окрему поетичну групу, але попри це елементи метафізики зустрічаємо у їхніх творах досить часто. Близькими

до цієї ідеології є, на наш погляд, чеські поети-символісти, які жили та творили на зламі XIX-XX ст. (О. Бржезіна., А. Сова, Я. Врхліцький, К. Томан) [9, 13]. У 30-40 роках XX ст. та після Другої світової війни яскраві елементи метафізики можна побачити у творчості В. Незвала. Я. Сейферта, К. Бібла, В. Голана, М. Флоріан. Коли ми говоримо про метафізику у чеській поезії, маємо на увазі в першу чергу метафізичний елемент, тобто елемент надприродного, такого, що не можна пояснити загальноприйнятою логікою. У нашому дослідженні термін «метафізика», «метафізичний елемент» ми, власне, будемо пов'язувати передусім з явищами та категоріями, які традиційно вважалися надприродними або такими, які неможливо пояснити, через наукову картину світу, що склалася на сучасному етапі, точніше кажучи, терміни, поясненням яких займається сьогодні філософія: Бог, душа, дух, час, смерть, сенс людського життя, буття та небуття тощо. Поняття «метафізична поезія» та «медитативна поезія», яке також використовується у літературознавстві на позначення поезії роздумів над природою світу та сенсом життя, ми будемо розуміти як синонімічні, оскільки часто мова йде про споглядання ліричним героєм навколишнього світу і про його контакт з певними вищими силами одночасно в межах однієї збірки і навіть в межах одного аналізованого поетичного тексту.

У сучасній чеській поезії (від 1989 р. по наш час) поряд з іншими тенденціями можемо також побачити у тій чи іншій мірі захоплення авторами метафізикою (частково це є творчість Петра Мадери [14], Івана Верніша [15], Ленкі Хітілової [16], Івана Дівіша [20] та ін.). Згадуючи І. Малієвського, ми також можемо говорити про певний елемент метафізичності і у його поезії, який є подекуди імпліцитним, потребує часом глибшого, уважнішого

прочитання творів. Метою роботи є прослідкувати, які саме метафізичні елементи присутні у поезії І. Малієвського і як вони функціонують.

Метафізичний образ часу. Час у поезії І. Малієвського є категорією водночас побутовою, науковою та метафізичною. Події, які відбуваються у житті ліричного героя (він же, зазвичай, є самим автором, хоча не в усіх випадках) відбуваються у абсолютно конкретний час, в конкретно визначеному місці і серед знайомих йому людей, але попри це сприйняття часу ліричним героєм відносить нас більше у категорію метафізики. З точки зору сприйняття ліричним героєм, час у поезії І. Малієвського є циклічним, а образ міста, в якому перебуває герой і де веде свій монолог, існує у двох основних часових періодах: темний (період холоду, смутку, безнадії, пасивності і ворожості оточуючого середовища, він же період очікування змін) – коли ліричний герой сидить біля пічки десь на окраїні міста в очікуванні чи то весни, чи то приходу у своє життя коханої людини, чи, можливо, певних комплексних змін на краще, але в будь-якому випадку образ печі – це образ єдиної позитивної прив'язаності героя, можливо навіть єдиного елемента добра у ворожому і холодному оточенні зимового міського пейзажу (вірш «Prokletí Josefovo» зі збірки «Vělomorka»). В таких умовах ця прив'язаність стає і захистом для ліричного героя, і коханням водночас, вона замінює йому фактично все у ворожому та холодному світі *«Я закохався в пічку, так по-дурному і сліпо, я закохався в пічку так, як старе, підгниле дерево в час, коли вдарили морози. Я зігрівав її в своїх долонях, ніжно пестив її в обіймах. Потім вибирав в бібліотеці довго щось, що би вразило її і говорив їй найпрекрасніші речі»* [10, с. 12]. Ліричний герой є повністю прив'язаним до другого періоду. Другий період – світлий (добро, активність, кінець страждань, світло, весна, водночас побоювання кінця життя) У своєму вірші «Přišlo jaro» (збірка

«Вёломорка») ІМ пише: *І прийшла весна така свіжа, як ніби перша у житті і така солодка, як ніби у житті остання. Я вибив вікно і стер пилюку з очей своїх. Прийшла весна і помилки тут бути не може. Прийшла весна, на вулиці лід танув і загоювалися рани.* [10, с. 70]

У збірці ІМ «Вёломорка» вірші, у яких ліричний герой перебуває у місті на тлі холодного, зимового, ворожого, або навпаки, теплого, весняного, пов'язаного з відродженням природи і власної душі, пейзажу чергуються, створюючи ефект безкінечності та циклічності категорії часу, в чому і полягає метафізичний елемент поезії вже на рівні композиції усєї поетичної збірки.

Апокаліптичні мотиви як елемент метафізики. Образи та мотиви, пов'язані з кінцем світу, є досить яскраво виражені у поетичному доробку ІМ. Є декілька віршів, де цей метафізичний мотив розглядається у творчій лабораторії поета. Апокаліпсис у деяких аспектах пов'язаний з циклічною природою часу та з черговим настанням холодного періоду, зими: *«Є зима і темрява і по вулиці їдуть машини-льодоруби...коли радіо нічого не говорить окрім прогнозу погоди і коли на вулиці повно солі і коли кожен побачив якесь знамення»* [10, с. 68]. Кожен прихід зими є черговою смертю міста і черговою смертю ліричного героя. Так само, як місто, так і ліричний герой вже котрий раз поспіль переживає цю смерть, він вже звик до неї, він вивчив її ключові атрибути і готовий знову її зустріти.

Своєрідним символом, що доповнює цю картину є річка, що протікає вже тепер весняним містом у час, коли ліричний герой знову відчує буяння природи: *«Олово міста втікає до холодних хвиль річки і малює контури майбутніх світів»* [11, с. 74]. Річка стає межею між минулим і майбутнім, між життям, яке припинилося та життям, що народиться. Далі ми бачимо наступні перетворення, коли *«Вода, що закипає, перетворюється у пару і ніжно*

обіймає тіло святого Віта, що спить на горизонті» [11, с. 74]. Випари річки, що символізує перехід між життям, смертю та новим життям, «обіймають» одну з центральних пам'яток архітектури Праги, Собор святого Віта, який має понад тисячолітню історію і який, фактично, бачив усю історію міста, а відтак – і історію світу, в якому живе ліричний герой.

Апокаліптичні мотиви поезії ІМ продиктовані, на нашу думку, також деякими подіями у житті Чехії, зокрема паводком, який у середині 2000-х років пережила Прага та істерією 2012 року, пов'язана з апокаліпсисом, який ніби то мав настати наприкінці грудня. Зокрема вірш «Druhý den po konci světa» датується автором 24. 12. 2012. Загалом саме звучання вірша можна вважати водночас оптимістичним та песимістичним. Складається враження, що жителі Праги водночас пережили кінець світу, але не знають, що робити далі, як жити та що їх чекає і тому несміливо виходять зранку на двір у світ, що відродився: *«Ось, власне, другий день після кінця світу, несміливі кроки перших пішоходів чути у відродженому світі...»* [11, с. 85]

Окремо слід виділити метафізичний образ апокаліпсису, пов'язаний з біблійними уявленнями про Всесвітній потоп. Тут ми маємо справу вже з іншим мотивом, мотивом покарання людей міста за їхній спосіб життя, за певні гріхи, коли стирається уся більш ніж тисячолітня цивілізація: *Вода піднімається і ось – вона вже в наших чоботях... і основи тисячолітньої імперії пішли під три чорти... «Біла Лабуть» (супермаркет у центрі Праги) співає свій вальс на прощання... і лише Ной спокійно собі їде верхи на жирафі* [10, с. 74]. Знову ж таки бачимо, що для автора концепт міста як культурного центру, в якому, окрім іншого, проживають такі самі митці, як і він сам, приблизно дорівнює концепту цивілізації, яка здатна до певної міри вберегти особистість від стихійного лиха, але це вдається не завжди, адже будь-якій

цивілізації рано чи пізно прийде кінець. Очевидно, що і у світі, в якому живе ліричний герой Ігоря Малієвського, також знайдеться праведник, який матиме шанс пережити апокаліпсис і бути причетним до зародження нової цивілізації.

Метафізичний образ таємного та невідомого зустрічається у багатьох поезіях Ігоря Малієвського, але особливо яскраво проявляється у вірші «Znamení» (збірка «Vělomorka»), де водночас розкривається досить яскраво образ міста як певного автономного світу, який живе своїм життям і за своїми власними законами і є виокремленим зі свого оточення. Тут маємо справу зі свого роду дослідженням ліричним героєм свого метафізичного оточення, з проникненням його у найпотаємніші закутки світу. Ліричний герой подорожує цим світом, досліджує його, спостерігає за таємними законами його життя, які є непомітними звичним городянам, але він має шанс їх побачити, звертаючи уваги на усі знаки, які можуть спрямувати його на пізнання непізнанного. Ліричний герой не зупиняється на своєму рідному місті, але подорожує також сусідніми світами, вивчаючи їх: *«Я шукав знамення в чужому місті, розглядав дзвінки на дверях і бачив на них чужі імена. Я зупинився біля номеру 13 і промовив старовинний пароль Сезам відкрийся!»* [10, с. 84]. Орієнтиром у чужому просторі для героя виступає природа міста, часом стабільна, а часом мінлива, яка у будь-якому випадку є провідником для ліричного героя, мапою по світу цивілізації: *«Я шукав знамення в чужому місті, картою була моя долоня, небо над головою і відблиск світла... та тінь – що раз, то інша»* [10, с. 84].

Елементи метафізичного присутні також і в образі ліричного героя, який подорожує світами і кожен раз сприймає оточуючу дійсність по-різному, особливо якщо говорити про його сприйняття навколишньої дійсності. В усіх ситуаціях, в яких опиняється ліричний герой, він підкреслює в той чи інший

спосіб мінливість світу, в якому перебуває, його нестабільність і постійну внутрішню трансформацію. Усе, на думку ліричного героя, в цьому світі є непевним, крихким, ненадійним і рано чи пізно занепадає, перетирається часом і перетворюється у щось нове. Яскравим образом, що підтверджує такий хід думок ліричного героя є образ річки, що тече і відносить своєю течією усі непевні елементи буття: *«Крихке місто, стіни будинку, які тремтять в очікуванні, вікна, потріскані від туги, ... а внизу на узбережжі крихка гладь ріки, що відносить у небуття сто тисяч снів цієї ночі. Крихкі вигуки, крихкі кроки, крихкі очі за вітриною нічних закладів, крихкі тіні пішоходів, крихка мама, крихкий тато, крихкі очі іграшкових ведмедиків...»*

Метафізика в поетичній творчості Ігоря Малієвського тісно пов'язана з дещо екзистенціальним, частково навіть фаталістичним сприйняттям автором дійсності, схильністю до глибоких роздумів над, здавалося би, буденними явищами. Автор не закликає ні до чого читача, не підказує і не нав'язує йому жодних виходів з ситуацій, що його оточують та з внутрішніх конфліктів, лише натякає, що найкраща позиція світосприйняття – це іронія, за допомогою якої можна відносно безпечно існувати у будь-якому світі.

Література:

1. Английская лирика первой половины XVII века / Под ред. А. Н. Горбунова. М.: Издательство Московского ун-та, 1989. 347 с.
2. Гарин И. Поэзия как непосредственная мудрость / Перспективы метафизики. Классическая и неклассическая метафизика на рубеже веков: Материалы международной конференции. Санкт-Петербург, 28-29 октября 1997 г. / СПб.: Санкт-Петербургское отделение Института человека РАН, 1997.

3. Колесникова Л. Лабиринты одиночества / Перспективы метафизики. Классическая и неклассическая метафизика на рубеже веков: Материалы международной конференции. Санкт-Петербург, 28-29 октября 1997 г. / СПб.: Санкт-Петербургское отделение Института человека РАН, 1997. – Режим доступа <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000979/st000.shtml>.
4. Михель Д. Метафизика в поисках своих оснований / Перспективы метафизики. Классическая и неклассическая метафизика на рубеже веков: Материалы международной конференции. Санкт-Петербург, 28-29 октября 1997 г. / СПб.: Санкт-Петербургское отделение Института человека РАН, 1997.
5. Поляков О. Ю., Луков В. А. Метафизическая школа // Информационный гуманитарный портал «Знание. Понимание. Умение». — 2012. — № 2 (март — апрель). – Режим доступа http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2012/2/Poliakov~Lukov_Metaphysical-School/.
6. Рязанцева Т. Європейська метафізична поезія кінця ХІХ-першої половини ХХ ст. Мотивно-тематичний комплекс, поетика, стилістика. Автореферат дис. на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук (10. 01. 04, 10. 01. 05). – Київ, 2014.
7. Хайдеггер М. Основные понятия метафизики // Вопросы философии. 1989. N 9. С. 116-122.
8. Шайтанов И. Уравнение с двумя неизвестными (Поэты-метафизики Джон Донн и Иосиф Бродский) // Вопросы литературы. 1998. № 6. – Режим доступа <http://magazines.russ.ru/voplit/1998/6/sh.html>.
9. Blahynka M. Česká poezie XX st. – Praha, 1980.
10. Malijevský I. Bělomorka. – Brno, 2003. Malijevský Igor Družba. – Brno, 2005.
11. Malijevský I. Druhý den po konci světa. – Brno, 2013.
12. Metaphysical Lyrics and Poems of the Seventeenth Century / G. Grirson (ed.). – Oxford, London, 1921, 2014.
13. Štengl P. I. Malijevský: Druhý den po konci světa (recenze) // Dobrá adresa. Kulturně společenský časopis. – č. 12 / 2013. – S. 19-20.
14. Tisíc let české poezie. Díl III. – Praha, 1974.
15. <http://www.czechlit.cz/autori/madera-petr/>.
16. <http://www.czechlit.cz/autori/wernisch-ivan/>.

17. <http://www.knihovnicka.net/autor/13526-chytilova-lenka/zivotopis-biografie/>.
18. http://cs.wikipedia.org/wiki/Ivan_Div%C5%A1.
19. <http://www.malijevsky.com>.
20. <http://www.czechlit.cz/autori/malijevsky-igor/>.
21. <http://www.czechlit.cz/nove-knihy/ivan-divis-vystup-na-horu-poezie/>